

ION ANDRIEȘESCU ȘI PREISTORIA ROMÂNIEI

de I. NESTOR

Nimic nu arată mai limpede locul deosebit pe care profesorul Ion Andrieșescu l-a ocupat în dezvoltarea studiilor de istorie străveche a României, — cât și pierderea pe care arheologia românească o înregistrează prin dispariția lui, — decât o scurtă recapitulare a drumului pe care l-au urmat preocupările cu privire la cele mai vechi începuturi de viață omenească pe pământul țării noastre. Secolul trecut a fost dominat, în ceea ce privește interesul și de cele mai multe ori, pasiunea pentru preistorie, întâi de figura lui Cezar Bolliac: Luptător politic, gazetar și mare îndrăgostit de tot felul de antichități, pe care le aduna și comenta într-un spirit care nu arareori depășea înțelepciunea curentă a epocii. Bolliac poate fi socotit exponentul cel mai caracteristic al unei întregi serii de colecționari și amatori, care și-au pus cei dintâi la noi primele întrebări asupra originii și semnificației istorice ale antichităților de tot felul, ce ieșeau în număr atât de mare la iveală din pământul țării. Oricum, Bolliac a fost și cel mai activ în domeniul răspândirii, prin presă sau altfel, a cunoștințelor despre antichități. Știința era pe atunci mai mult dragoste de obiect și pasiune de a cunoaște; entuziasmul provocat de diferitele descoperiri și inflăcărea pentru interpretări care frapau imaginația nu aveau întotdeauna răgazul să ducă acea discuțiune intimă cu spiritul critic, care dă ardorii științifice și un temei obiectiv. Ultima parte a secolului trecut este marcată de figura, investită cu prestigii multiple, a savantului și stilistului Al. Odobescu. Fără nici o pasiune personală pentru obiect sau pentru cercetările pe teren, Odobescu a fost chemat, datorită erudiției lui vaste, să introducă un element de critică, ponderație și clasificare în haosul aparent al descoperirilor și părerilor. Am subliniat și altădată formația profund și aproape exclusiv clasică, humanistică, a lui Al. Odobescu. Ea îl făcea să se întâlnească, în

studiile și eseurile sale arheologice, mai ales cu acea direcție de cercetare, care privea antichitățile în primul rând ca mărturii de viață spirituală și de creație artistică, și nu atât ca documente capabile să ajute reconstituirea istoriei epocilor fără tradiție scrisă. Deși influența științelor pozitive, ale naturii, — eliberate de îngrădirile și depășind drumurile gata trasate ale tradiției antice, — se resimte și în analizele și clasificările lui Odobescu, el nu rămâne mai puțin, totuși, doar un prim sol al aurorii spiritului științific pozitivist în arheologia noastră. Distanța față de direcția Bolliac este desigur marcată; ea este subliniată de altfel și de dojenile erudite și nu rareori pline de humor, cu care Odobescu a întâmpinat multe din manifestările lui Bolliac; cea mai cunoscută este aceea care a prilejuit marelui nostru arheolog-literat articolul intitulat mucalit „Fumuri arheologice scornite din lulelele preistorice de un om care nu lumbează”, dar care reprezintă un studiu foarte serios și erudit.

Gr. Tocilescu, celălalt mare arheolog care își începe activitatea în ultimul sfert al secolului trecut, rămâne, cu teza lui din 1880, „Dacia înainte de Romani”, în același cadru în care se situase și Odobescu. Activitatea lui ulterioară la Muzeul Național de Antichități și la catedra universitară, continuată până în primul deceniu al secolului nostru, se deplasează accentuat spre domeniul epigrafiei. Preistoria rămâne la Tocilescu o preocupare secundară, în primul rând prin colectarea la Muzeu a materialelor descoperite întâmplător.

Situația se schimbă deabia cu Vasile Pârvan, și vom vedea îndată că nu exclusiv cu el. Pornind tot de la istoria antică, dar sensibil la marile progrese pe care preistoria le făcuse în alte țări și conștient de imposibilitatea de a înțelege complet istoria veche a țării noastre fără o sondare cât mai adâncă și mai largă a epocilor mai îndepărtate, lipsite de tradiție scrisă. — V. Pârvan își pune încă din 1915 problema cercetării științifice a preistoriei României. Și aici se întâmplă un lucru ce poate părea curios, dar pe care îl explică mersul acela puțin ciudat al dezvoltării spiritului științific omenesc, care pare la prima vedere atât de liber și de multe ori revoluționar, dar care rămâne totuși în realitate îngrădit în cadre prestabilite și parcurge trepte gradate. Ceeace s'ar fi putut petrece cu Gr. Tocilescu la București între 1880 și 1910, — anume dezvoltarea

Preistoriei din preocupările de istorie antică locală, se întâmplase la Iași, tocmai în jurul anului 1910. Fapt este că V. Pârvan își alege drept colaborator pentru latura de cercetare preistorică a marelui sale întreprinderi științifice de desgropare și reconstituire a întregului trecut al țării noastre, pe Ion Andrieșescu. Cine a fost, de unde venea și ce aducea cu sine acest savant, care în epoca însemnată cu numele de foc al lui V. Pârvan a fost adesea timonierul nevăzut, ascuns de conul de umbră al pânzelor înalte? Să o spunem din capul locului: a fost înțemeietorul preistoriei științifice în țara noastră, învingând în bună parte, sub forța de nestăviliți a progresului disciplinei pe care a servit-o, chiar formația sa științifică inițială.

Născut în 1888 la Iași, dintr-o familie de intelectuali, Ion Andrieșescu își face studiile universitare la Iași. Studiază Istoria, cu A. D. Xenopol și Petru Râșcanu și se alătură mai strâns de profesorul de Arheologie și Antichități Teohari Antonescu, a cărui fire poetică și prezentare plină de fantezie a materiei au trezit desigur în sufletul sensibil al tânărului student primele îndemnuri către cercetarea părților celor mai întunecate din începuturile vieții omenești pe pământ. Minte curioasă și dornică de cât mai variată informație și de cât mai larg contact cu diferitele domenii de cercetare istorică, Andrieșescu trece după ce-și ia licența, și la București, unde audiază pe D. Onciul și intră în legătură cu V. Pârvan și N. Iorga.

Un eveniment însemnat în formarea orientării sale sufletești în sensul înclinării pentru studiul preistoriei țării noastre au fost desigur și săpăturile executate de învățatul german Hubert Schmidt în anii 1909 și 1910 la încă de pe atunci vestita așezare preistorică din epoca neolitică dela Cucuteni, lângă Iași. Ne putem închipui cu ce sentimente a întâmpinat Andrieșescu, ca și alți oameni de știință și de cultură dela noi, intervenția străină la Cucuteni. Zelul de care era stăpânit, de a urca, pornind dela istoria antică și dela indicațiile pe care ea le putea da, la o identificare și cunoaștere mai de aproape a celor mai vechi populații așa-zise „barbare” din regiunile locuite de Români, primea un nou impuls. Nu este deci de mirare că îl vedem pe tânărul istoric dela Iași călătorind între 1910 și 1912 la Atena, la Viena, prin Transilvania, Ungaria și Po-

lonia și la Berlin, străduindu-se să cunoască și să adune cât mai multe materiale pentru teza sa de doctorat, care avea să trateze ca problemă centrală tocmai chestiunea pe care Hubert Schmidt încercase să o rezolve și prin săpăturile dela Cuculeni. Indemnurile și sprijinul nu i-au lipsit desigur lui Andrieșescu. El însuși notează de pildă că a putut călători prin Ardeal datorită liberalității profesorului N. Iorga. Teza este prezentată și tipărită la Iași în 1912, sub titlul de „Contribuție la Dacia înainte de Romani”. Ea înfățișează în acelaș timp pe de o parte rezultatele studiilor lui Andrieșescu asupra epocii de piatră mai noui din sudetul Europei și asupra celei mai vechi origini a Tracilor, iar pe de alta un program al întregii activități științifice pe care autorul o va desfășura neșovăelnic în tot cursul vieții sale. Această primă operă a lui Andrieșescu inaugurează studiul științific al preistoriei țării noastre. Ideile ei de bază pot fi rezumate pe scurt astfel: în vremea vârstei mai noui a pietrei, — pe care știința o mai numește și neolitic, — exista în România și în regiunile înconjurătoare o mare unitate de cultură și de viață.

Purtătorii acestei culturi au fost Tracii, marele popor indo-european, din care au coborât mai târziu și Dacii, a căror moștenire, imbinată cu cea romană, se păstrează până astăzi în poporul român. În sfârșit, Andrieșescu mai sublinia și faptul că, începând din cele mai îndepărtate vremuri ale neoliticului, dinaintea de anul 2000 a.C., o neîntreruptă continuitate etnică și culturală străbale, cu toate adaosurile și dezvoltările, viața istorică de pe aceste meleaguri.

Este interesant de observat, că în secolul trecut studiul preistoriei a pornit în Europa din două direcții. Am putea spune că el a pornit pe de o parte de jos în sus, iar pe de alta de sus în jos. Vrem să spunem că dezvoltarea luată de științele naturii Geologia, Paleontologia și Anthropologia a dus pe reprezentanții acestor discipline la întâlnirea, pe linia studiilor lor, cu urmele primilor oameni ce au trăit pe pământ și ale căror resturi fizice sau ale căror instrumente primitive lucrate din piatră se găseau în învelișul pământului cercetat de științele amintite. Ele au pornit astfel să studieze făptura fizică și cultura materială și spirituală ale primilor grupuri umane întâlnite, urmărindu-le cât mai mult înainte în timp, spre vremurile isto-

rice. Istoria străveche a omului a primit astfel un puternic impuls și în acelaș timp și primele ei baze metodice, influențate desigur de cele ale științelor naturii.

În acelaș timp însă, istoria antică și filologia clasică, în tendința lor de a urca tot mai sus în timp cu cercetarea vechilor civilizații și imperii pe care le studiau cu ajutorul textelor scrise, al legendelor, al tradițiilor și al urmelor păstrate în limbă, începeau să contureze și să separe un nou domeniu de cercetare, în care îndemnul și primele reprezentări porneau dela tradiția antică, iar conținutul și metoda aparțineau preistoriei. Dacă studiul preistoriei umanității, inițiat de științele naturale, se ocupa cu *omul ca atare*, ca specie oarecum, anonim, cu umanitatea în primele ei faze de dezvoltare, în schimb istoria antică pornea să caute în epocile vechi și întunecate, care nu ne-au transmis știri scrise, popoare și imperii ale căror *nume* găsiseră un ecou în tradiția antichității. Colo, interes pentru istoria străveche a umanității concepută ca primii pași ai speciei umane pe calea marelui ei aventuri pe glob, dincoace, strădanie de a dibui cât mai adânc în trecut origina formațiilor politice și a culturilor diferențiate — istorie mai variată, mai vie și mai aproape de preocupările actuale ale politicii și culturii.

În acest din urmă aspect se încadrează și Andrieșescu în epoca lui de pregătire. Formarea științifică a sa nu se termină cu teza de doctorat, care îi servește doar, într'un anumit sens, de pleacă turnantă. După doctorat, Andrieșescu pleacă să se specializeze la Berlin, unde în anii 1913, 1914 și 1915 studiază istoria antică și în acelaș timp preistoria; istoria antică cu marele cercetător al tradiției istorice orientale și clasice Eduard Meyer, iar preistoria cu cei doi reprezentanți de frunte ai ei de acolo Gustaf-Kossinna și Hubert Schmidt, acesta din urmă, după cum ne amintim, tocmai cel care făcuse săpăturile dela Cucutenii noștri. Amândoi acești reprezentanți ai Preistoriei veneau și ei, ca formație, tot dela istoria antică. Această direcție a orientării inițiale a lui Andrieșescu, anume faptul că ceea ce îl atrăgea cu precădere în acest domeniu de cercetare era dorința de a urmări pe Tracii tradiției literare antice cât mai sus în timp, până la primele origini preistorice, explică în chipul cel mai luminos, ni se pare, atât metoda pe care el a urmat-o, cât și caracterul pe care l-au luat studiile sale de mai târziu. În acelaș

timp, această orientare îl destina în chip aproape fatal să se întâlnească pe căi convergente cu V. Pârvan, care, după cum am amintit pe scurt adineauri, pornind tot dela istoria antică și împins de aceeași arzătoare dorință de a lumina, mereu tot mai în sus în timp, istoria veche a Daciei, se văzuse silit la un moment dat să treacă dela studiul bazat pe texte și pe arheologia clasică al acestei istorii, la preistorie, adică la antecedentele imediate și apoi din ce în ce mai îndepărtate ale vieții antice de aici. Pregătirea de specialitate pe care Andrieșescu și-o câștigase, ca și experiența sa mai veche în preocupările cu problemele preistoriei noastre, îl făceau să fie cel mai indicat colaborator al lui Pârvan în acest domeniu. În lumina afinităților pe care am încercat să le arătăm, apare drept un lucru dela sine înțeles că I. Andrieșescu a primit la 1 Oct. 1915, delegația de șef-asistent, conducător al secțiunii preistorice, la Muzeul Național de Antichități din București, pe care Pârvan îl conducea din 1910. Incepând dela acea dată, Andrieșescu este și rămâne legat de Muzeul Național de Antichități și de activitatea de cercetări preistorice condusă de V. Pârvan, dar îndrumată de Andrieșescu. Tot în acest cadru își face el și cariera didactică, încununată cu numirea sa în 1927 ca titular al primei catedre de preistorie înființată în țara noastră, pe lângă Facultatea de Litere din București. Un amănunt interesant, și care nu trebuie uitat, este că această catedră a fost înființată cu ajutorul stăruințelor lui V. Pârvan, dar și al celor ale lui N. Iorga. Cu acest din urmă uriaș al culturii și istoriografiei noastre, I. Andrieșescu a păstrat un necontenit contact științific și de admirație; preocupările înmănunchiate de N. Iorga în Institutul de Studii sudest-european au găsit un colaborator nesilit în Andrieșescu.

Sunt cunoscute etapele principale ale activității de desgropare a civilizațiilor preistorice, ale căror ruine dormeau uitate, îngropate în pământul țării noastre. Această activitate începe, după războiul din 1916—1918, în anul 1921 cu săpăturile făcute de Andrieșescu la Sălcuța, jud. Dolj și se continuă cu un șir impresionant de nume, care marchează tot atâtea cuceriri ale preistoriei românești: Zimnicea, Crășani, Sultana, Tinosul, Gumelnița, Căscioarele, Boian, Polana, Glina și numeroase altele. Săpături care, făcute de Andrieșescu sau de savanți mai liniți, formați sub îndrumarea lui și sub

ochiul larg veghetor al lui Pârvan, au atras încă dela început atenția admirativă a cercurilor științifice străine.

Preistoria românească depășise, grație lui Andrieșescu, faza dificilă a trecerii dela amatorismul diletantic sau interesul științific difuz, la situația de disciplină perfect constituită ca obiective și metode și căreia Pârvan și Andrieșescu i-au trasat și un prim program coerent de lucru. Introducerea acestei discipline în învățământul superior prin I. Andrieșescu a constituit însfârșit o încoronare a definitivei depășiri a fazei de tranziție. Din nefericire, lipsa unui Institut Arheologic al României a făcut, ca primului program bine chibzuit amintit, să nu-i poată urma, cu toată intensificarea crescândă a cercetărilor, o nouă programare tot atât de chibzuită.

Nimeni nu poate să se desfacă cu totul de firele ce îl leagă de epoca sa de formație și de atmosfera științifică în care a crescut. Nu se pot pretinde salturi, mai ales, unui întemeietor de știință nouă într-o țară a cărei cultură și participare la creația științifică europeană se înjghebau tocmai în epoca în care preistoria făcea prin Andrieșescu și Pârvan pasul gigantic înainte, pe care l-a făcut. Astfel, și Andrieșescu a rămas, în majoritatea studiilor sale tipărite, ca și în bogata și însemnata sa activitate didactică, legat încă de preocupările de istorie antică dela care pornise. Dar cât de necesar și folositor a fost acest lucru pentru evoluția organică și sănătoasă a studiilor de preistorie la noi în țară, se va înțelege mai bine dacă vom aminti că fără conturarea netă și fără fixarea precisă istorică a cadrelor preistoriei românești, pe care le dau ipotezele derivate din tradiția antică, studiile de acest fel ar fi fost în primejdie să rămână fără o ancorare mai fermă în conștiința păturii culte a poporului nostru și să devină doar preocupări mai mult sau mai puțin indiferente și sterile, de o generalitate aproape metafizică, — și aceasta într-o epocă de dezvoltare a poporului nostru, când acea maturitate culturală și științifică îi lipsea. În această direcție trebuie căutată și treapta care îl desparte pe Andrieșescu de Odobescu: pe linia restrângerii dela prea general, la realități mai apropiate și mai precis sesisate. Este deci încă un merit al lui Andrieșescu de a fi menținut, cu V. Pârvan și N. Iorgă, — doi poli între care spiritul său a știut să se miște cu chibzuință, — istoria

românească în limitele juste ale epocii de dezvoltare culturală și științifică în care ne găseam.

Moartea lui prematură, la o vârstă la care sinteza menii a încununat opera unei vieți dedicate muncii științifice și didactice îi solicita deja atenția și-i influența ultimile proiecte, a lăsat un mare gol. Însă un gol numai în înțelesul că el nu a putut să dea el însuși, definitiv, și ultima formulare a rosturilor preistoriei românești; această nouă încadrare este totuși schițată în anumite părți ale activității sale și în unele precizări programatice. Cei rămași, foștii săi elevi și colaboratori, au sarcina de a duce și această operă a sa mai departe.